

Kõrgem Kunstikool Pallas

Maaliosakond

Maaliseeria „Kassi mitu palet“

Lõputöö

Diana Schmidt

Juhendaja: Katrin Leement

Tartu 2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. MINA JA KASSID	4
2. KASSID AJALOOS	7
2.1 Bastet ehk pühaduse sümbol.....	7
2.2 Nõiakass ehk kurjuse sümbol	9
2.3 Maneki-neko ehk õnne sümbol	12
2.4 Cheshire kass ehk iseseisvuse sümbol	15
3. KASS TÄNAPÄEVAL EHK INTERNETIKULTUURI SÜMBOL	17
4. MAALISEERIA LOOMINE	24
KOKKUVÕTE	26
SUMMARY.....	27
KASUTATUD KIRJANDUS	28
LISA.....	29

SISSEJUHATUS

Kass on umerikas uurimisvaldkond. Need loomad läbivad inimkultuuri erinevaid perioode: alates iidsetest egiptlastest, kes pidasid kasse pühadeks loomadeks, kuni keskaegsete eurooplasteni, kes seostasid neid maagia ja nõidusega. Täna on kassid vallutanud kogu maailma, tekitades imetlust oma armsa välimusega ja samal ajal üllatades salapärase käitumisega.

Selle diplomitöö raames uurin kassi kui sümboli mitmekülgset tähendust ning kirjeldan selle looma rolli inimkonna ajaloos. Teoreetilise osa esimeses pooles vaatlen mitmeid müütiliste kasside näiteid erinevatest kultuuridest ja teises osas uurin tänapäevast kassi internetikultuuri sümbolina. Praktilise töö raames loon viiest maalist koosneva seeria, kus iga lõuendil oleval kassil on oma unikaalne tähendus.

Kuigi kasside kujutised maalidel on väljamõeldud, on nad välimuselt sarnased minu reaalse lemmikloomadega, kes inspireerisid mind selle töö tegemisel. Seega on antud lõputöö võimalus ühendada minu armastus loomade vastu ja soov viia vaataja reisile kassimaailma, mis on täis erinevaid kontseptsioone.

1. MINA JA KASSID

Minu armastus nende graatsiliste loomade vastu sai alguse varases lapsepõlves. Ma ei mäleta sellest perioodist palju, kuid seda hetke, kui ma 3-aastaselt oma esimese kassipoja turult koju viisin, mäletan selgelt. Minu peres on alati loomi armastatud ja just vanemad õpetasid mind loomadesse austusega suhtuma. Sellepärast tundsin isegi nii väikesena selle pisikese olendi vastu suurt hellust ja mõistsin kogu vastutust tema eest. Aja jooksul lisandusid minu ellu uued ja uued kassid ja minu tunded nende vastu muutusid iga aastaga tugevamaks.

Foto 1. Mina oma esimese kassiga Kuzjaga (Schmidt 2005)

Kui aga rääkida põhjalikumalt, siis ei piisa ainult ütlemisest, et suhtun kassidesse lihtsa austuse ja vastutustundega, vaid nad on see osa, ilma milleta ma oma elu üldse ette ei kujuta. Tegelikult on raske seletada, miks kassid mulle nii olulised on. Arvan, et see on see, mida võiks nimetada tootemloomaks. Minu jaoks on kassidega elamine palju enamat kui lihtsalt loomadega naabruses olemine. Maailmas, kus kõik muutub nii kiiresti ja kus on liiga

palju negatiivsust, on kassidest saanud minu pidevad truud kaaslased, kes täidavad iga päeva tähendusega, ja nende läheduses tunnen ma rahu. Ühel päeval, kui ma taaskord oma kassiga aega veetsin, mõtlesin, et tahan pühendada oma lõputöö talle ja teistele minu elutee lahutamatuks vurrude ja sabadega kaaslastele.

Foto 2. Mina ja Sonja (Schmidt 2020)

Foto 3. Mina ja Topa (Schmidt 2021)

Mulle meeldib, et igal kassil on unikaalne iseloom, kuid samal ajal on nad kõik sarnased. Nende liigutustes on imeline elegantsus ja nad on väga ilusad. Kassid on spontaansed ja ettearvamatud: ühel hetkel võib kass muretult hullata, hetk hiljem olla kartmatu kiskja ning järgmisel momendil juba lebada ja rahulikult sind eemalt jälgida. Nad on sõltumatud ja iseseisvad, mis annab neile erilise sarmi. Samas on nad ustavad ja armastavad olendid: nende silmad on täis taiplikkust ning justkui näevad otse läbi inimese. Rahvasuus räägitakse, et nende õrn nurrumine võib ravida kõiki haigusi.

Lisaks on mind alati huvitanud kasside salapärasus ja see, et läbi ajaloo on neile omistatud erinevaid religioosseid tähendusi ja uskumusi kogustes, mida pole tehtud ühtegi teise looma kohta. Mind kurvastab, kui keegi ütleb, et kassid on igavad või kasutud. Arvan, et see tuleneb banaalsest teadmatusest, kui huvitav kassimaailm võib olla. Seetõttu tahan

sedä vaatajale demonstreerida antud lõputöö abil ning loodetavasti muuta paremaks kellegi suhtumist nendesse loomadesse.

Foto 4. Mina ja Funtik (Schmidt 2020)

2. KASSID AJALOOS

2.1 Bastet ehk pühaduse sümbol

Vana-Egiptus on tuntud mitte ainult oma püramiidide ja vaaraode, vaid ka kasside erilise kohtlemise poolest. Kuigi on raske kindlaks teha kasside kodustamise algupära, ei ole kahtlust, et egiptlased arendasid ja viisid nende kodustamise protsessi lõpule (Radecki, 2017). Esialgu toimus kasside kodustamine praktilistel eesmärkidel. Egiptlased märkasid, et kassid jahivad mitte ainult linde, rotte ja hiiri, vaid ka mürgiseid skorpione ja isegi madusid (Riefstahl, 1952). Nii on tänu haiguste leviku takistamisele ja toiduvarude säilitamisele, kassidest saanud tähtsad ja armastatud lemmikloomad ning nende olemasolu kodus peeti heaks märgiks. Inimesed kohtlesid kasse kui pereliikmeid, hoolitsesid nende eest ja kaunistasid neid spetsiaalsete amulettidega. Selle tõestuseks on Vana-Egiptuse ajastust säilinud kunstiteosed ja kirjalikud kirjeldused.

Aja jooksul on inimeste suhtumine kassidesse läinud lihtsatest praktilistest hüvedest edasi. Kassid omandasid religioosse tähenduse, muutudes jumalustamise objektiks. Haiguse korral said kassid kogu vajaliku abi ning kassi tapmisest sai kuritegu, mille eest karistati surmanuhtlusega. Kui kass suri, leinasid omanikud teda nii, nagu oleks ta inimene: tema keha mumifitseeriti ning maeti kalmistule (Riefstahl, 1952). Veelgi enam, mõned egiptlased eelistasid, et neid maetaks koos oma kassidega, ja paljud lootsid innukalt, et nende lemmikloomad saadavad neid surmajärgsesse ellu (Radecki, 2017). Engels oletab, et nende loomade populaarsuse tõusu põhjuseks võisid olla egiptlaste natsionalistlikud väärtused „sagedaste välismaiste sissetungide ja okupatsioonide perioodil“ ning kuna loomade kummardamist peeti tüüpiliselt ja ainulaadselt egiptlasteks, siis „nad võisid tahta väljendada oma rahvuslikku ja kultuurilist identiteeti selle kummardamise vormi kaudu“ (Radecki, 2017).

Vana-Egiptuses oli äärmiselt suure jumalate panteoni tõttu kümneid kassi- või lõvipeaga jumalaid ja jumalannasid, kuid jumalanna Bastet (ehk Bast) sai erilise kultuse. Basteti esimesed kunstilised kujutised pärinevad umbes aastast 2000 eKr ja tuhat aastat hiljem sai temast "üks Egiptuse panteoni auväärsemaid jumalusi" (Radecki, 2017). Oma kõige varasemal teadaoleval kujul kujutati teda lõvipeaga naisena. Aja jooksul muutus aga jumalanna ikonograafia, kuna tema olemust hakati pidama pehmemaks ja Bastet hakati

kujutama kassipeaga naisena või lihtsalt kassina. Basteti kuju peegeldas elu erinevaid valdkondi, kuid tema kultus oli eelkõige seotud rõõmu ja lõbuga. Seda jumalannat peeti ka perekonna ja kodu kaitsjaks ning seega seostati teda kodususe, mugavuse ja turvalisuse mõistetega. Järgnevatel ajalooperioodidel hakati Basti seostama naiseliku energia üldisemate aspektidega. Ta oli emaduse ja viljakuse jumalanna ning rasedate naiste eestkostja ja imikute kaitsja (Radecki, 2017). Seetõttu kujutatakse jumalannat sageli, eriti pronkskujudel, koos väikese rühma kassipoegadega jalge ees (Wilkinson, 2003).

Tema kultus oli eriti laialt levinud Niiluse idaosas asuvas Bubastise linnas (praegune Tell Basta), kus väidetavalt asus tema tempel. Herodotose aruannete kohaselt elas seal suur kasside populatsioon, keda peeti ülal palverändurite annetuste abil, ning samuti hiiglaslik Basteti skulptuur, millele toodi iga päev kingitusi. Basteti tähistamine oli aasta tähtsaim pidulik sündmus, kus oli suurim osavõtt (Radecki, 2017). Basteti populaarsuse tipul olid tema pühamud laiali üle kogu Egiptuse. Ta oli üks jumalustest, keda austati ka väljaspool Vana-Egiptuse territooriumi (Vasilashko, 2017).

Jumalanna Bastetile pühendatud kasside kujutised ja skulptuurid on säilinud suurel hulgal ja neid eksponeeritakse muuseumikogudes üle kogu maailma. Kuigi tema kultus on nüüdseks vaibunud, on ta endiselt üks Vana-Egiptuse populaarsemaid jumalannasid. Tänapäeval peetakse Bastit naiselikkuse, viljakuse ja kaitse sümboliks. Tema kujutist

kasutatakse sageli kunstiteostes ja paljud inimesed kasutavad endiselt tema kujutisega amulette.

Foto 5. Bastet, 664–30 eKr, Egiptus (The Met)

2.2 Nõiakass ehk kurjuse sümbol

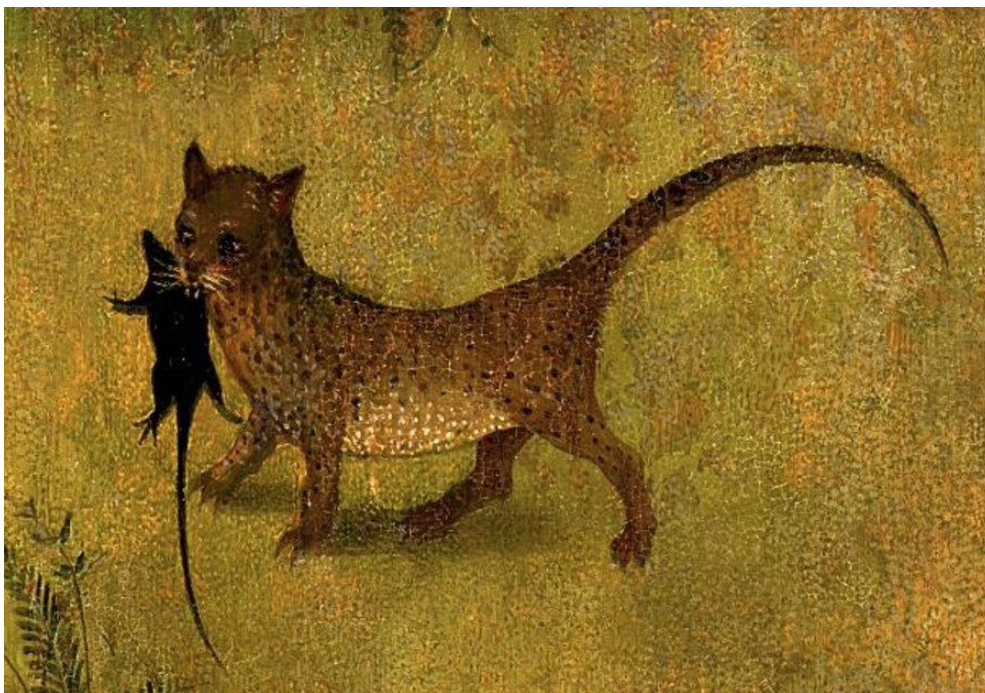
Keskaegses Euroopas olid kassid pikka aega tavainimeste seas populaarsed loomad. Neid hinnati nende jahipidamisoskuste ja näriliste populatsiooni kontrolli all hoidmise võime pärast, mistõttu perioodi esimesel poolel peeti kassi inimese abistajaks samamoodi nagu koeri ja hobuseid. Võeti vastu isegi seadusi, mis kehtestasid põhimõtted kasside rahalise väärtuse määramiseks ja karistamiseks juhtudel, kui kass varastati või talle tekitati kahju (Radecki, 2017).

Kuid kui kristlus Euroopas tugevnes, hakkasid kasside jaoks rasked ajad kätte jõudma. Kõik kummardamise vormid, mis läksid kiriku põhimõtetega vastuollu – sealhulgas loomulikult kassiga seotud paganlikud religioonid – suruti julmalt maha. Esimeses peatükis kirjeldatud Basteti kultust peeti eriliseks ohuks. Kassid ei olnud ka enne seda alati kujutatud heatahtlike olenditena, aga umbes 12. ja 13. sajandi vahetusel hakati kasse tugevalt seostama hereetikute ja kurjade jõududega ning 14. sajandil tekkis nõiakasside nähtus (Metzler, 2009). Hirm kasside, eriti mustade kasside ees, muutus tavaliseks ja inimesed hakkasid neid kuradiga seostama. Isegi sellist olulist asja, nagu näriliste püüdmine, hakati nägema negatiivsena, võrreldes hiirepüüki saatana inimhingede püüdmisega (Metzler, 2009). Katoliku kiriku isad süüdistasid ketserlikke usurühmitusi, nagu katarid ja valdensid, kasside kummardamises. Kui templirüütlid 14. sajandi alguses kohtu ette astusid, oli üks nende vastu esitatud süüdistusi see, et nad lubasid kassidel jumalateenistusel osaleda ja isegi palvetasid nende poole.

Mureallikaks oli kasside olemus, nende „vabadus, sõltumatus ja autonoomia“ sattusid vastuollu kristliku moraali ja ideoloogiaga (Radecki, 2017). Keskaja inimesed uskusid, et Jumal on loonud loomad inimestele teenimiseks, kuid kassi ei saa õpetada olema kuulekas, nagu näiteks koera. Veelgi enam, nende öine aktiivsus aitas kaasa arusaamale, et nad on olendid, kes tegutsevad väljaspool inimese silmapiiri. Kassi säravaid silmi ja pimedas nägemise võimet seostati kuuga ja kuna täiskuud peeti kurjuse sümboliks, siis oli see täiendavaks tõendiks, et kass on saatana teener. Lisaks valitsesid tol ajal haigused, mille kandjateks olid rotid, kellest tolleaegsete linnade tänavad kubisesid. Rottide populatsiooniga kasvas ka kasside arv ja neid hakati ekslikult pidama nakkuse süüdlasteks, mis suurendas kindlust kasside seotuses kurjusega.

Veel seostati kasse naiseliku energia ja patuse käitumisega. Sageli nähti kasse oletatavate nõidade läheduses ja sellest arenes välja müüt, et kurat on sõlminud nõiaga kokkuleppe ja määranud talle deemoni, kes võttis väikese kodulooma kuju, et anda nõiale nõu ja teostada pahatahtlikke ülesanded (Utjupina, 2010). Legendide kohaselt oskasid nõiad ise võtta kassi kuju, et varjuda jälitamise eest või märkamatuks oma nõiategusid teha. 1484. aastal kuulutas paavst Innocentius VIII, et kass on kuradi lemmikloom ja kõigi nõidade iidol (Metzler, 2009).

Tolleaegsetes kunstiteostes on kasse tihti kujutatud kurjuse, reetmise ja ebaõnne sümbolitena. Näiteks Hieronymus Bosch kasutab oma maalil sümboolset tähendust kassist kui kuradiloomast. Maali „Maiste naudingute aed“ fragmendil, kus Jumal esitab Aadamale Eeva, on lähedal kujutatud kass, kellel on hammaste vahel hiir. See on kuradi enda sümbol, mille ohvriks Aadam ja Eeva langesid.

Illustratsioon 1. Detail maalilt "Maiste naudingute aed". Hieronymus Bosch. 1490-1510

Kuigi kristlus ametlikult keelab loomade ohverdamist, julgustas kirik kasside jõhkrat tagakiusamist ja sanktsioneeris nende tseremoniaalse tapmise. Muidugi praktiseeriti ohverdamist ka Vana-Egiptuses, kuid kui tol ajal tapeti loomi „humaanselt“, siis keskaegses Euroopas võttis kasside tapmine massilised ja eriti julmad vormid: näiteks nende matmine, kõrgetest hoonetest viskamine ja elusalt põletamine, sest usuti, et tuli on kindlaim viis

hereesiast puhastamiseks. Veelgi enam, kasse piinati ka meelelahutusena, milles „polnud pisutki mõistust“ (Radecki, 2017).

Tänapäevases maailmas on arusaam kassidest kui kurjuse sümbolist oluliselt pehmenenud, kuid teatud ringkondades ja rahva ebauskude kontekstis püsivad sellised ideed endiselt. Näiteks on väga levinud ebausk, et kui must kass inimesele üle tee jookseb, siis tuleb oodata õnnetust. Musti kasse leidub sageli kaasaegses kirjanduses, kinos ja muus kunstis müstilise atmosfääri loomiseks.

2.3 Maneki-neko ehk õnne sümbol

Kass on üks keskseid tegelasi Jaapani mütoloogias, kus selle looma kaksipidine olemus on selgelt kajastatud. Jaapanis on ammu ajast levinud uskumus, et kaua eksisteerinud asjadel ja elusolenditel on maagilised võimed (Belova, 2022). Selle riigi kultuuris tunduvad kassid olevat erilised olendid, kellel on lugematu arv maagilisi oskusi. Seda võib-olla seetõttu, et nad ei ole Jaapani põlisloomad. Kui lisada sellele kasside iseloomulik olemus, siis saame ideaalse retsepti võlulooma kuju loomiseks.

Kass eksporditi Jaapanisse Indiast mööda Hiina kaubateid umbes 7. sajandil pKr. Järk-järgult levisid kassid üle kogu riigi. Budism mängis selles suurt rolli – mungad pidasid kloostrites kasse, et hiired ei kahjustaks pühasid käsikirju (Radecki, 2017). Nad said populaarseks ka tavakodanike seas, kes imetlesid kassi ilu ja puhtusearmastust. Alates 17. sajandi keskpaigast jõudis kass Jaapanis oma populaarsuse tippu, mis tõi kaasa kassi kujundite rohkuse kunstis (Radecki, 2017). Aja jooksul said kassid Jaapani mütoloogia lahutamatuks osaks, neile omistati erinevaid jumalikke omadusi ja samaaegselt hakati kassi seostama kurjade jõududega. Kaks kõige kuulsamat deemonkassi on *bakeneko* ja *nekomata*. Nekomataks, nagu ka Bakenekoks saab tavaliselt teatud vanusesse jõudnud kass. Nekomata on julmem: tal on kombeks oma peremehi ära nõiduda ja tappa, ning ka nende laipu süüa. Jaapani folklooris on ka palju lugusid vampiirkassidest, näiteks Nabéshima kassi legend.

Vastukaaluks kurjadele kassidele on olemas ka head. Näiteks on kassi kujutatud kui *gotoku-neko* – küttekolle kaitsjat ehk majavaimu. Jaapani kuulsaim positiivne kass on kindlasti *maneki-neko* ehk „kutsuv kass“. Neid armsaid amulettfiguure, mis kujutavad istuvat kassi ülestõstetud käpaga, võib leida paljude kaupluste vitriinidel, meelelahutuskohtades ja lihtsalt kodudes. Maneki-neko tähendus varieerub olenevalt sellest, milline käpp on üles tõstetud. Puudub täpne määratlus, milline käpp mida tähistab. On olemas versioon, mille kohaselt vasakut käppa tõlgendatakse klientide meelitamisena ja paremat rahana. Teise versiooni kohaselt tõmbab vasakpoolne käpp õnne äritegevuses ja parem heaolu kodus. Mõned maneki-nekod võivad tõsta mõlemat käppa korraga, et üldist edu meelitada. Kujukesed valmistatakse peamiselt keraamikast, kuid neid leidub erinevatest materjalidest: puidust kristallini. Figuurid on eri värvi, näiteks punane maneki-neko töötab head tervist, kuldne/kollane - jõukust, roosa - armastust. Kuid kõige levinumaks on valged kujukesed, mis tagavad üldise heaolu ja õnne. Statuetele lisandub tihti koban - rikkust

sümboliseeriv Jaapani münt, ja rinnaesine või kelluke, mis sümboliseerib omanike hoolt oma lemmiklooma eest.

Pole täpselt teada, kust maneki-neko pärineb — selle kohta on mitu legendi. Kõige kuulsam on seotud Gōtoku-ji templiga Tokyos. Legend räägib, et üks kord 1600-aastatel sõitis feodaal Ii Naotaka vihma ajal templist mööda. Ta leidis varju võimsa puu all, kuid märkas ühtäkki templivärava juures tõstetud käpaga valget kassi, kes justkui kutsuks teda sisse astuma. Hoonesse sisenedes tabas välg puud, mille all mees eelnevalt varjus, hävitades selle täielikult. Naotaka oli oma päästmise eest nii tänulik, et kuulutas end templi patrooniks, renoveeris selle ja muutis oma klanni templiks. Kassi auks ehitati peahoone kõrvale eraldi ehitise, meenutamaks, kellele pühakoda oma õitsengu võlgneb. Tempel on säilinud tänapäevani ja iga kevade algul korraldatakse seal oma „kassi heategijale“ pühendatud tseremoonia. Gōtoku-ji's ostavad inimesed õnnekassi kujukesi, esitavad neile oma soovi või palvetavad ning jätavad need seejärel templisse, luues neist hiigelsuurt kollektsiooni (Belova, 2022).

Foto 6. Maneki-neko skulptuur Gōtoku-ji templis (Musubi Kiln 2023)

Maneki-neko on muutunud üheks tuntumaks õnne sümboliks mitte ainult Jaapanis, vaid kogu maailmas. Mõned templid on teinud viipava kassi kujutise oma ametlikuks amuletiks (Utjupina, 2010). Tokonames, ühes suurimas õnnekassi tootmispiirkonnas, on isegi *Manekineko-dori* („Kutsuva kassi tänav“), mis on täis selliseid keraamilisi figuure.

Kass on Jaapanis jätkuvalt populaarne loom. Tänapäeval on selles riigis kõige rohkem kassikohvikuid ning see määrab ka igasuguseid kassidega seotud trende ja moodi, nagu näiteks ülemaailmselt populaarse Hello Kitty. Riigis on palju kassidele pühendatud pühamuid, samuti ka arvukalt *nekojima* ehk kassi saari, kus elavad suured kasside populatsioonid (Radecki, 2017).

2.4 Cheshire kass ehk iseseisvuse sümbol

Üks hämmastavamaid ja salapärasemaid kirjanduslikke kasse on kahtlemata Cheshire'i kass Lewis Carrolli muinasjutust „Alice Imedemaal“. Ta on tuntud oma naeratuse poolest, mis ei kao tema näolt kunagi, olenemata asjaoludest. Ta annab pidevalt Alice'ile absurdseid nõuandeid, mõnikord aitab teda ja mõnikord kiusab filosoofiliste arutlustega. Tal on kombeks ootamatult ja järsult kaduda, nii et Alice palub tal kaduda aeglasemalt. Kass teeb, nagu talt palutakse, ja kaob järk-järgult, kuni alles jääb vaid tema naeratus, pannes Alice'i ütlema: „Ma olen sageli ilma naeratuseta kassi näinud, aga ilma kassita naeratust, seda pole ma kunagi näinud!“. Hoolimata asjaolust, et mõnedes muinasjutu filmiadaptatsioonides hakati Kassile omistama kurjakuulutavat välimust, oli ta originaalis oma pikkadest küünistest ja paljudest hammastest hoolimata „healoomulise välimusega“ (Carroll, 1865).

Kuigi Lewis Carroll andis Cheshire'i kassi populaarsusele olulise panuse, on selle tegelase lugu vanem. Uurijad oletavad, et selle kassi kuju kasvas välja ingliskeelsest ütlusest „naeratab nagu Cheshire'i kass“ (ingl. «*grin like a Cheshire cat*»). On mitmeid versioone selle kohta, kust see väljend tuli ja miks see mõjutas Carrolli kassi pilti. Üks versioon on, et väljend pärineb Cheshire'i (kust Lewis ise oli pärit) kunstnikult, kes maalis kohalike hotellide siltidele irvitavaid lõvisid, kuid need ei näinud välja nagu lõvid, vaid pigem meenutasid kasse. Teise legendi järgi müüdi Cheshire'is juustu, mis nägi välja nagu naeratava kassi pea. Kolmas versioon on see, et „isegi kassid naersid“ väikese krahvkonna kõrge tiitli üle. Seega antud kassi mitteametlik sünniaeg võib olla vahemikus 1770–1811 (Kasai, 1976).

Huvitav on ka see, et 1863. aasta esimeses, Carrolli enda poolt käsitsi kirjutatud ja illustreeritud „Alice Imedemaal“ käsikirjas, ei olnud ühtegi Cheshire'i kassi, see ilmus sinna sama salapäraselt nagu kassi iseloom järgmise kahe aasta jooksul (Kasai, 1976).

Cheshire'i kassist on saanud saladuse, sarkasmi, püüdmatuse sümbol. Tema naeratuse mõistatus ei paku ühest tähendust, vaid avab ruumi igale lugejale vabaks tõlgendamiseks. See loob mulje, et kass teab mõnda saladust või omab infot, mis on teistele kättesaamatu. Seda võib tõlgendada ka kui positiivset ellusuhtumist, sest kass näib alati rahulik ja enesekindel, isegi ohtlikes olukordades. Samal ajal võib Cheshire'i kassi naeratust tõlgendada iroonia ja nalja väljendusena. Tundub, et kass pilkab maailma piiratud ja

absurdsust. Kass ei allu kellelegi, ta ilmub ja kaob, sümboliseerides elu püsimatut olemust, samal ajal sümboliseerides vabadust ja sõltumatust. See peegeldab ka teatud moraalist ebaselgust. Kass ei käitu alati nii, et seda saaks kergesti liigitada heaks või halvaks, mis võib Alice'i ja teisi loo tegelasi segadusse ajada. Samuti näib, et Cheshire'i kass naudib mängu ja Alice'i kiusamist, mis võib viidata tema tujukusele (Cook, 2023).

Cheshire'i kass on ka kvantmehaanika paradoksaalse nähtuse nimeks - *Quantum Cheshire Cat*, mille olemus on see, et kvantsüsteem võib teatud tingimustel käituda nii, nagu oleks osakesed ja nende omadused ruumis eraldatud. Teisisõnu, objekt võib olla eraldatud tema enda omadustest. Selle nähtuse nimetus viitab loomulikult kassi võimele teleporteeruda, jättes maha vaid tema naeratus.

Seega on Cheshire'i kass kindlalt juurdunud maailmakultuuri, muutudes ebapüsivuse ja sõltumatuse sümboliks. Muinasjutu ilmumisest on möödas juba üle pooleteise sajandi, kuid tema populaarsus pole aastatega vaibunud — vastupidi, aeg-ajalt algab uus armastuse ja huvi tõus tema isiksuse vastu. Enamasti on see seotud muinasjutu uute filmiversioonide ilmumisega, mida on praeguseks juba pea 50.

Illustratsioon 2. Cheshire'i kassi 1865. aasta väljaandes (John Tenniel)

3. KASS TÄNAPÄEVAL EHK INTERNETIKULTUURI SÜMBOL

Kaasaegne kass ei ole lihtsalt armas lemmikloom, vaid ka terve kultuurinähtus, eriti veebikeskkonnas. Ta on võitnud miljonite netikasutajate südamed, kaasa arvatud nende, kel kassidega reaalses elus on kogemusi vähe või pole üldse. BBC andmete kohaselt olid 2015. aastal peaaegu pooled kõigist YouTube'i videotest lemmikloomade-teemalised, millest umbes 26 miljardit vaatamist oli kassivideotel. 2010. aastal tegi füüsik Aaron Santos ligikaudse arvutuse, et Internetis on umbes 1,3 miljardit kassipilti. Sellest ajast saati on Interneti andmemaht suurenenud palju, nii et see arv võib nüüd ulatuda kümnetesse miljarditesse. Uuringud näitavad, et Interneti-kasutajad postitavad selfie'dest rohkem kui kaks korda tõenäolisemalt pilte või videosid kassidest (Myrick, 2015).

Alustuseks tuleb välja selgitada, miks on kassid üldiselt Internetis nii populaarsed. Sellel on mitu põhjust. Esiteks on kassid esteetiliselt atraktiivsed ja tekitavad vaatajates heldimust. Itaalia Istituto Superiore di Sanità rakubioloogia ja neuroteaduste osakonna spetsialistide uuring näitas, et inimestele meeldivad kassi näod, sest need sarnanevad laste nägudega. Kasside „infantiilsed“ näojooned panevad neid vaatava inimese keha tootma hormooni oksütotsiini, mis vastutab hoolitsuse ja usalduse tunnete eest ning mängib olulist rolli sõpruse, armastuse ja vanemlikes suhetes. Teiseks on kassid naljakad ja nende käitumine paneb inimesed naeratama. Kolmandaks mängib kasside populaarsuses olulist rolli ka antropomorfism ehk inimlike omaduste ja emotsioonide omistamine loomadele. Kassidel on rikkalikud emotsioonid, tänu millele kassid inimlikustatakse ja seega ei näe inimesed neid lihtsalt loomadena, vaid kaaslastena, kes suudavad neid mõista ja toetada. UCM uuringu kohaselt omistame kassidele samu omadusi, mida psühholoogid kasutaksid inimeste nelja suurema isiksuse parameetri kirjeldamiseks: ekstraversus, neurootilisus, meeldivus ja avatus. Seega on kassid meie jaoks ideaalsed loomad, kellega suhestuda (Radecki, 2017). Neljandaks on kassid kõigile tuttavad. Nad, nagu ka koerad, on inimesega mitu tuhat aastat käsikäes käinud, erinevalt eksootilisematest loomadest, kelle harjumustest teab tavainimene vähe.

Uuringud näitavad, et kassiteemalise sisu vaatamine internetis avaldab positiivset mõju inimeste vaimsele tervisele, suurendades õnnehormoonide (endorfiinide ja dopamiini)

taset ning vähendades stressihormooni ehk kortisooli. Sel teemal on Jessica Gall Myrick Indiana Ülikoolist teinud ühe kuulsaimatest uurimustöödest, mille käigus küsitleti ligi 7000 inimest, et selgitada välja, miks nad kassivideosid vaatavad ja kuidas see nende tuju mõjutab. Tulemused näitasid, et kassimeedia vaatamine tõstab oluliselt vaatajate energiataset ja positiivseid emotsioone, aidates võidelda prokrastinatsiooniga ning vähendada ärritus- ja ärevustunnet.

Kassid mängivad olulist rolli online-ühenduste tekkimisel. Need ühendused loovad ühtekuuluvuse- ja toetuse tunde. Kuna kassiarmastaja maailmas pole koertepargile vastet, siis mõnes mõttes on Internet kassiomaniku „koerapark“. Nii mõeldes võib internetikass olla kassiarmastajatele sotsiaalseks katalüsaatoriks (Radecki, 2017). Mõnedest kassidest, nagu Grumpy Cat, Wilfred Warrior ja Lil Bub, on saanud tõelised influencerid või õigemini „catfluencerid“. Nende veebilehekülgedel on miljoneid jälgijaid, ning kuulsus on ületanud Interneti piirid. Nende pildid ilmuvad suures koguses erinevatel kaupadel ja isegi filmides ning raamatutes. Washington Posti andmetel võis Grumpy Cat omanik kassi reklaamides teenida kuni 100 miljonit dollarit. Kassiprofiilid võivad aidata edendada ka heategevust. Näiteks Lil Bubil on oma heategevusorganisatsioon ja ta on kogunud üle 300 000 \$ erivajadustega lemmikloomade jaoks. Ei tohiks unustada ka väljamõeldud kasse. Animeeritud tegelased nagu Simon's Cat või Pusheen ei kaota oma populaarsust paljude aastate jooksul.

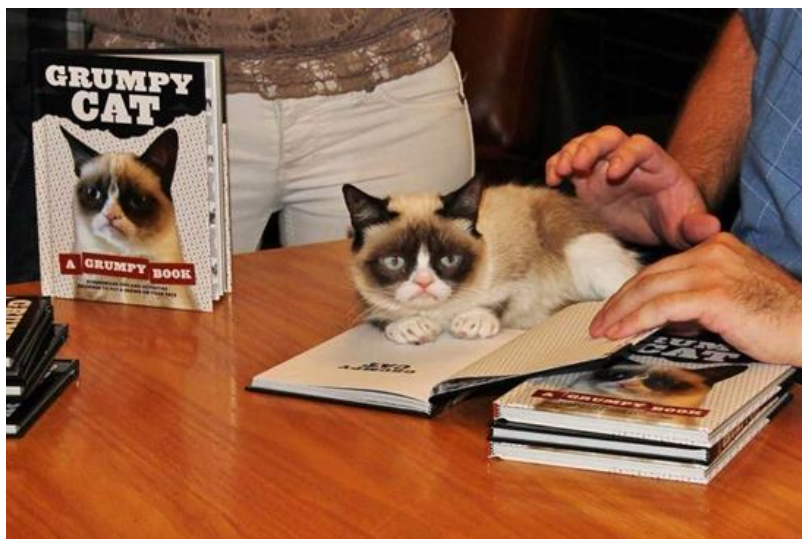

Foto 7. Grumpy cat ja tema raamat. Allikas: https://dzen.ru/a/YRU_9Q96q0VHkfx6 (28.05.2024)

Peale tavapärase humoorika internetisisu, kasutatakse kassipilte ka oluliste sõnumite edastamiseks, sest nende armas välimus ja naljakas lähenemine aitavad tõmmata suure hulga inimeste tähelepanu. Meemide abil saab keerulisi ideid kiiresti edastada, nende loomine ja tõlgendamine nõuab minimaalset pingutust. Neid saab hõlpsasti veebis jagada ja neil on tohutu potentsiaal viraalselt levida, mistõttu nende mõjuga on peaaegu võimatu võidelda (Brinkhof, 2022). Keskkonnaaktivistid kasutavad kassipilte, et juhtida tähelepanu kliimamuutuse probleemidele ja keskkonnakaitse teemale. Näiteks 2017. aastal levis pilt oranžist kassist, kes ujus orkaan Harvey põhjustatud tulvavetes. Kass sai nimeks *Angry Hurricane Harvey Cat* ja sellest sündis palju meeme, mis juhtisid tähelepanu muu hulgas ka ökoprobleemidele.

#globalwarming

Illustratsioon 3. *Angry Hurricane Harvey Cat*. Allikas: <https://knowyourmeme.com/memes/angry-hurricane-harvey-cat> (28.05.2024)

Kasse kasutatakse poliitilistes karikatuurides. Valimiste ajal saab tihti näha kassidega meeme, mis kajastavad avalikku arvamust kandidaatide kohta või julgustavad inimesi hääletama.

Illustratsioon 4. Allikas: <https://pacificsiameserescue.wordpress.com/2016/11/08/10-election-themed-cat-memes-to-get-us-through-today/cat> (28.05.2024)

COVID-19 pandeemia ajal on organisatsioonid kasutanud kasside pilte, et tuletada inimestele meelde ettevaatusabinõusid, nagu näiteks maskide kandmine ja sotsiaalne distantseerumine.

Illustratsioon 5. Allikas: <https://www.facebook.com/SweetPurrfections/posts/special-reminder-to-wear-a-mask-and-wear-it-correctly/3118076648271653/> (28.05.2024)

Meemidel võib olla ka varjukül: infosõjas võivad need huumori kaudu normaliseerida äärmuslikke käitumisviise. Tuntud näide sellest on ISISCats. 2014. aastal

Illustratsioon 6. Allikas: <https://thenewinquiry.com/feral-memes/>

postitas Twitteri konto „Islamic State of Cats“ kümneid meeme, mis kujutasid võitlejaid kassipoegadega mängimas. Paljud neist viitavad kassidele kui „mewjahididele“ ning kujutavad kassipoegi, kes mängivad relvade ja laskemoona läheduses. Enamikel piltidel on mehe nägu maski all varjatud ning see hõlbustab kasside heade omaduste terroristile omistamist. Ekspertid on nimetanud ISISCatsi propagandavormiks, mille eesmärk on normaliseerida ja pehmendada võitleva rühmituse

kurjakuulutavat kuvandit, kasutades „kummalisi meeme“, et meelitada lahinguväljale niinimetatud „välismaa võitlejaid“ (Cornell, 2016).

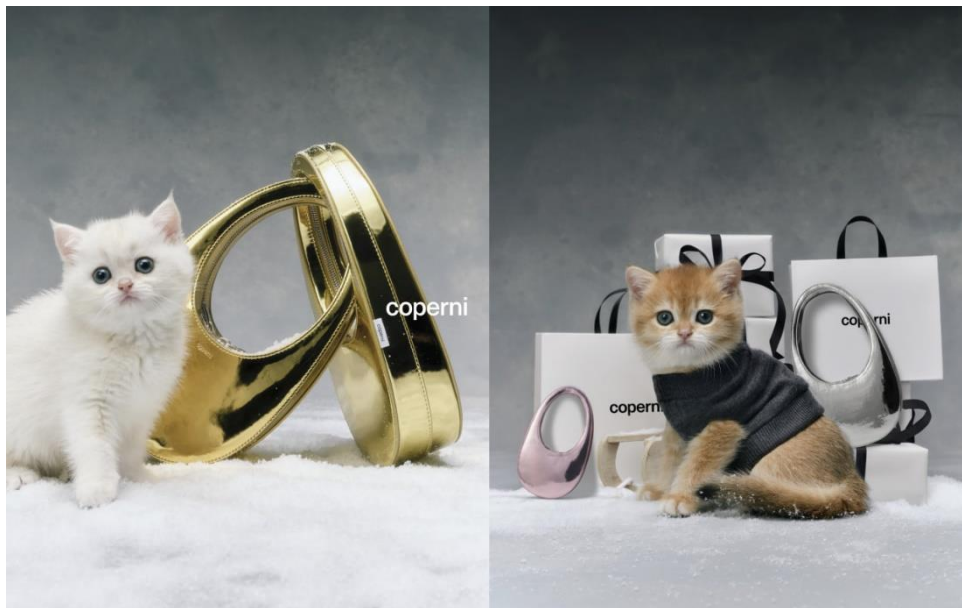
Kassid oskavad müüa: nendest saavad tihti reklaamide peategelased, ka selliste kaubamärkide puhul, mille tooted ei ole loomadega seotud. Loomade vaatamine reklaamides kutsub esile emotsionaalse reaktsiooni. Meie tähelepanu hoiavad klipid ja pildid, kus loomad teevad naljakaid asju. Kognitiivsete mõjude seletus tugineb uuringule, mis näitab, et huumor võib äratada inimeste tähelepanu informatsioonile, mida nad muidu ignoreeriksid (Heiss & Matthes, 2019). Tõenäoliselt esimesed näited kasside kujutamisest reklaamis pärinevad 1890-1920. aastatest ning nende populaarsus kasvas aja jooksul. Interneti tulekuga tekkis tõeline ažiotaaz fotodest ja videotest, mille peategelasteks on kassid. See kasvas nii mastaapseks, et sai isegi oma nime – „catvertising“ (cat + advertising). Otsest seost „kass – toode/teenus“ kasutatakse vahetult kassitoodete puhul. Assotsiatsiooni „kass – toode/teenus“ kasutamise puhul tulevad esile kassidega seotud emotsioonid: hubasus, rahu, komfort. Hea näide sellisest assotsiatsioonist on reklaam nimetusega „Kaitsja“ MTC kompaniist. Süžee järgi muutub hiiglaslikuks suurendatud kass inimestele turvaliseks ruumiks telefonispämmi eest varjumiseks.

Illustratsioon 7. MTC reklaam. Allikas: <https://www.youtube.com/watch?v=otHDBBsefAw> (28.05.2024)

On ka reklaame kassidega, kus nende seos tootega on lükatud tagaplaanile ja esikohale on seatud sisu maksimaalne levitamine. Seda tüüpi reklaami näiteks on Prantsuse moebrändi Coperni kampaania, mis esitles 2023. aastal fotosid aksessuaaridest ja riietest

koos armsate kassipoegadega. Selle brändi ametlikul Instagrami lehel said need postitused kordades rohkem meeldimisi ja kommentaare kui tavaliselt nende muud postitused saavad.

Illustratsioon 8. Coperni reklaam. Allikas: <https://theimpression.com/coperni-holiday-2023-ad-campaign-review/> (28.05.2024)

Mõned organisatsioonid teevad suurema tuntuse saavutamiseks kassid oma esindajateks. Näiteks sai kass panga Sberbank ametlikuks esindajaks digiruumis ja tema nimeks on „Sberkot“ (kot – kass). Praegu on Sberkotil populaarseimas venekeelses sotsiaalvõrgustikus Vkontakte üle 4 miljoni jälgijaid.

Mõned veebikursused ja haridusplatvormid kasutavad kasse õppetundide kaasahaaravamaks muutmiseks. Õppeplatvorm Memrise analüüsis andmeid, et välja selgitada, mis aitaks osalejatel sisu meelde jätta. Nad avastasid huvitava seose naljakate fotode ja fraaside meeldejätmise võime vahel. Uuriti mälu testide tulemusi, et teha kindlaks, millised fotod toimisid kõige paremini. „Seaduspärasus on hakanud ilmuma: kasside kujutised on alati ebaproportsionaalselt kõrgel kohal kõige tõhusamate seas,“ — ütleb tegevjuht Ben Whately. Nunnususe tõhusust kinnitab ka Jaapani uuring *The Power of Kawaii*, mis kirjeldab nunnu ja kognitiivse funktsiooni vahelist seost ning mille tulemused näitavad, et armsate piltide vaatamine avaldab positiivset mõju ettevaatlikkust nõudvate ülesannete täitmisele. Seda teavet kasutades töötas Memrise välja rakenduse CatAcademy, mis näitab fotosid naljakatest kassidest ja kuvab pildile vastavat hispaaniakeelset fraasi.

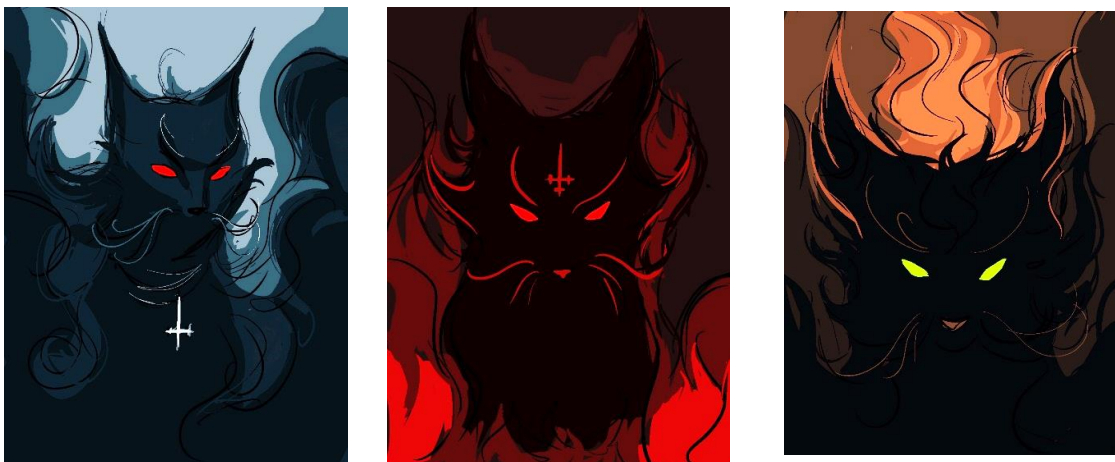
Illustratsioon 9. CatAcademy. Allikas: <https://www.bbc.com/news/technology-25103362> (28.05.2024)

Need on vaid mõned näited. Pole kahtlust, et Internetikultuur on lahutamatult kassidega seotud. Kasside kasutamine digitaalses ruumis on sügav kultuuriline väljendus, mis jätkuvalt kogub hoogu ja areneb. Kassiteemaline sisu pakub rõõmu ja toetust ning ühendab miljoneid inimesi.

4. MAALISEERIA LOOMINE

Selle lõputöö idee sai alguse minu sügavast imetlusest ja huvist kasside ajaloo vastu. Mind on alati paelunud teemad nende loomade mitmekülgsest iseloomust ja sellest, kuidas neile on alati omistatud erinevaid tähendusi ja uskumusi, ning mõtlesin teha sel teemal ülevaate. Peale idee tekkimist hakkasin otsima näiteid sarnastest maalidest. Loomulikult on olemas suur hulk kunstiteoseid, mis kujutavad kasse, kuid ma ei suutnud leida seeriat, mis oleks edasi andnud ideed, mida ma tahtsin anda. Seega olin kindlalt veendunud, et see on täpselt see, mida ma tahan realiseerida.

Töö esimene etapp oli info otsimine kasside rolli ja nende sümboolika kohta ajaloos. Püüdsin pildiseeria terviku jaoks otsida palju erinevaid näiteid, millest lõpuks said valitud: pühadus, kurjus, õnn, iseseisvus ja internetikultuur.

Illustratsioon 10. "Kurjuse" esialgsed visandid

Järgmine samm oli visandite koostamine. Mul oli koheselt kindel ettekujutus, kuidas seeria välja peab nägema: tahtsin seda teha salapärases-müstilises stiilis, mis sobiks kasside olemusega. Minu jaoks on oluline, et oleks detailne nägemus sellest, milline on lõplik maal välja näeb, seega pöörasin sellele etapile palju tähelepanu.

Illustratsioon 11. Lõplikud visandid

Visandid tegin digitaalselt, eksperimenteerides erinevate kompositsioonide ja värvidega. Selles etapis vaatasin ka palju fotosid minu lähedastest kassidest, mis viisid mind meeldivate mälestuste juurde. Lõpuks tulid eskiisid välja nii põhjalikud, et võib öelda, et nad on eraldiseisvad digiteosed.

Siiski minu peamine eesmärk oli luua füüsilisi maale. Seeria koosneb viiest 60x80 cm mõõdus teosest, lõuend ja akrüül tehnikas. Igal lõuendil on kujutatud müütiline kass, kes peegeldab konkreetset sümbolit varem loetletud hulgast, ning kasside välimus on inspireeritud päris lemmikloomadest, välja arvatud tänapäevane kass.

Foto 8. Maalimise vaheetapp

Maalimise protsess oli intensiivne, kuid samal ajal lõõgastav, sellest sai omamoodi meditatsioon. Olen saanud töödega rahul, mulle väga meeldis sellel teemal maalida ja ma teeksin tulevikus sel teemal veel maale. Antud töö ei olnud minu jaoks mitte ainult loominguline protsess, vaid ka uurimus, mille käigus lugesin palju allikaid ja sain uusi teadmisi. See lõputöö andis võimaluse näha kasse mitte lihtsalt loomadena, vaid iseseisvate kujunditena, mis koos moodustavad oma maagilise maailma.

KOKKUVÕTE

Lõputöö raames oli loodud viiest teosest koosnev maaliseeria, mis kujutab müütilisi kasse ja mille iga maal tähistab konkreetset sümbolit. Seeria eesmärgiks oli anda ülevaade kasside mitmekülgsest iseloomust ning nende rollist inimkonna ajaloos. Selleks oli vaja läbi uurida hulk allikaid ja erialast kirjandust. Kirjaliku osa esimeses pooles vaatlesin kasside näiteid erinevatest kultuuridest ja teises osas uurisin tänapäevast kassi internetikultuuri sümbolina.

Selle maaliseeria loomine sai minu jaoks mitte ainult põnevaks uurimuseks, vaid ka isiklikuks tööks, sest see on pühendatud kassidele minu elust. Praegu, kui ma vaatan valminud maale, näen neis oma kasse ning see teeb teosed hingelähedaseks.

Maalide loomine oli mulle meeldiv ja meditatiivne kogemus. Töö käigus sain aru, et antud teema mulle tõeliselt meeldib ja et tulevikus teeksin veel sarnaseid maale.

Antud lõputöö andis võimaluse väljendada minu armastust loomade vastu ning kujutada kasse mitte lihtsalt loomadena, vaid iseseisvate sümbolitena, kes viivad vaataja reisile maagilise kassimaailma.

SUMMARY

The idea for this thesis came from my deep admiration for cats. I have always been fascinated by the multi-faceted nature of these animals and the different meanings and beliefs that have always been attributed to them, which is why I decided to do an overview on this topic.

As part of the thesis, I created a series of paintings called "The Many Faces of a Cat". The series consists of five 60x80 cm canvases with acrylic. Each piece is featuring a mythical cat with its unique significance: holiness, evil, independence, luck, and internet culture. The aim of the series was to give an overview of the multifaceted symbolism of the cat and its role in human history. In the first half of the theoretical part, I examined numerous examples of mythical cats from different cultures, while in the second part, I focused on the contemporary cat as a symbol of internet culture.

The painting process was intense, but at the same time a pleasant and meditative experience. During the work, I realized that I really like this theme and that I would make more similar paintings in the future. This work was not only a creative process for me, but also research, during which I read many sources and gained new knowledge. In addition, the work is important and close to my heart because it is dedicated to the cats of my life and the painted cats bear a resemblance to my real-life pets.

Thus, the final project provided an opportunity to express my love for cats and to portray them not just as animals, but as independent symbols that take the viewer on a journey into the cat's magical world.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Belova, D. (2022). *Роль кошки в искусстве и культуре Японии*. Культура и искусство.
- Brinkhof, T. (2022). Memes as propaganda: 22 devious techniques used to weaponize social media. (BigThink) Kasutamise kuupäev: 28. 05 2024. a., allikas <https://bigthink.com/the-present/memes-propaganda-internet-politics/>
- Carroll, L. (1865). *Alice's Adventures in Wonderland*.
- Cook, J. (2023). "Alice in Wonderland" — Meaning, Themes, and Symbols.
- Cornell, M. (2016). Feral Memes. (T. N. Inquiry) Kasutamise kuupäev: 28. 05 2024. a., allikas <https://thenewinquiry.com/feral-memes/>
- Heiss, R., & Matthes, J. (2019). *Funny Cats and Politics: Do Humorous Context Posts Impede or Foster the Elaboration of News Posts on Social Media?*
- Kasai, K. (1976). *Lewis Carroll and His World*.
- Metzler, I. (2009). *Heretical Cats: Animal Symbolism in Religious Discourse*. Medium Aevum Quotidianum.
- Myrick, J. G. (2015). *Emotion regulation, procrastination, and watching cat videos online: Who watches Internet cats, why, and to what effect?*
- Radecki, K. (2017). *The Healing Cat: From Bastet To The Cat Café*. Université Du Québec À Montréal.
- Riefstahl, E. (1952). A Sacred Cat. *Brooklyn Museum Bulletin*.
- Utjupina, O. (2010). *Зверь, который гуляет сам по себе: кошка в культуре народов мира*.
- Vasilashko, M. (2017). *Изображения Бастет, Сохмет и божеств их круга в древнеегипетской скульптуре II-I тысячелетий до н. э.*
- Wilkinson, R. H. (2003). *The Complete Gods and Goddesses of Ancient Egypt*. London: Thames&Hudson.

LISA

Valmis maalid

Foto 9. Pühadus (Foto autor Katariina Torm)

Foto 10. Kurjus (Foto autor Katariina Torm)

Foto 11. Iseseisvus (Foto autor Katariina Torm)

Foto 12. Õnn (Foto autor Katariina Torm)

Foto 13. Internetikultuur (Foto autor Katariina Torm)